

Lp Yoko Alender
Kliiminister:
Kliiministeerium

Teie 05.08.2024 nr 1-4/24/3777

Meie 06.09.24

Edastatud e-postiga: yoko.alender@kliimaministeerium.ee
info@kliimaministeerium.ee

Koopia: Lp Erkki Keldo
Majandus- ja tööstusminister
Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium
Edastatud e-postiga: erkki.keldo@mkm.ee;
info@mkm.ee

Eesti Keemiatööstuse Liidu tagasiside kliimakindla majanduse eelnõule

Eesti Keemiatööstuse Liit (EKTL) on tänulik võimaluse eest avaldada arvamust Kliimakindla majanduse (edaspidi KLS) eelnõu osas.

Euroopa Liidu (EL) üks olulisi eesmärke on **rohe- ja digipööre ehk kaksiküleminek**. Rohekokkulepe on Euroopa majanduskasvu strateegia, mille keskmes on soov saada aastaks 2050 maailma esimeseks kliimaneutraalseks maailmajaoks. Euroopa digituleviku kujundamine seab Euroopa arengu fookusesse digitaalsed lahendused ning aitab kaasa rohepöördele nii puhta tehnoloogia lahenduste pakkujana kui ka enda CO₂ jalajälje vähendamise kaudu. Tulenevalt Euroopa suundumustest jõuda kliimaneutraalsuseni, peab keemiasektor järgmise 25 aasta jooksul liikuma ohutute ja jätkusuutlike kemikaalide ja materjalide poole, tagama heitkoguste vähenemise ja kasutama taastuvaid energiaallikaid, muutuma ringmajanduslikus ning tegelema tootmise ja tarne digitaliseerimisega.

Nimetatud eesmärgid on kirjeldatud Euroopa Komisjoni ja Euroopa Keemiatööstuse Nõukogu (CEFIC) koostöös valminud ELi keemiatööstuse üleminekutees, mis toob esile, et keemiasektor peab tegelema topelt-kaksikeesmärgiga ehk ülemineku nelja mõõtmega.

Eesti Keemiatööstuse Liit on lähtuvalt ELi eesmärkidest algatanud Eesti keemiatööstuse üleminekutee väljatöötamise. Ülemikutee (edaspidi teekaart) võimaldab meil tuvastada puuduvad tingimused eelpoolnimetatud eesmärkide saavutamiseks. Teekaart annab signaali, mis näitab keemiatööstuse tähtsust majanduses, 2050 ülemineku väljakutsete suurust ja mitmetahulist olemust ning annab keemiatööstusele pikaajalise visiooni.

Eesti keemiatööstuse teekaardi koostamisega püüame samaaegselt leida KLS eelnõus meetmeid, mis aitavad/toetavad keemiatööstusel jõuda EL kliimaneutraalsuse eesmärkideni. KLS eelnõus nähakse tööstussektorete teekaartide koostamist alles pärast seaduse vastuvõtmist. Tekib küsimus, kas KLS eelnõu seadusena jõustamine tõstab Eesti majanduse konkurentsivõimet nagu on esitletud selle seaduse eelnõu seletuskirjas või võetakse esmalt

seadus vastu ja alles seejärel hakatakse hindama selle mõju sektorite konkurentsivõimele? Seega ei selgu, mis saab juhul kui teekaart näitab, et loodetud konkurentsieeliseid ei ole ja sektor ei saavutagi kliimaeesmärke?

Eesti on väikese majandusega riik, milles iga tööstussektor on oluline. Meie hinnangul pole liberaalset turumajandust propageerivatel poliitikutel õigust piirata mõningaid tööstussektoreid, kuna need on kliimaeesmärkide saavutamiseks „madalalt rippuvad õunad“. Seega soovime näha KLS-s kui raamseaduses kliimaeesmärke ja meetmeid erinevatele sektoritele nende saavutamiseks, nende ülevaatamise protseduuri, suhestamist EL-i õigusesse, järelevalve protseduure, rakendamise ja rahastamise põhimõtteid koos vastutajatega.

KLS eelnõus on väljendatud Kliimaministeeriumi soov panustada käesoleva eelnõuga kliimamuutuste leevendamisse, kliimamuutustega kohanemisse, aidata kaasa kliimamuutustele vastupanuvõimelisema ühiskonna kujunemisele, samas suurendades majandus- ja ettevõtluskeskkonna kliimakindlust ning luua eeldused puhta ja kasvuhoonegaaside vaba majanduse kasvuks. Selline soov-eesmärk ei kuulu vaidlustamisele, kuid selge õigusloome kontekstis on KLS eelnõu laialivalguv ning kõlab pigem poliitilise loosungina.

Juhime tähelepanu, et niivõrd suurte ja globaalsete eesmärkide sätestamisega seadusesse riigile, mille osa maailma aastastest emissioonidest on 0,04 protsenti ehk 14,3 miljonit tonni 2022. referentsaastal ei oma mingit seost majanduskindlusega. Tegemist on puhtakujulise kasvuhoonegaaside (CO₂-ekvivalent) vähendamise graafiku fikseerimisega seaduses.

Eesti Keemiatööstuse Liit toetas Kliimaseaduse eelnõu VTK-d eelkõige investeerimiskindluse pärast, mis looks selguse riigi tegevustes keskkonna ja majanduskasvu eesmärkide ühendamisel, sh seades prioriteediks Eesti majanduse konkurentsivõime kasvatamise. Kahjuks me KLS eelnõust investeerimiskindlust ega ka majanduskasvu toetavaid meetmeid välja ei lugenud.

Eelnõu seletuskirjas nimetati seni suurimat huvigruppide kaasamist, mille tulemusel jõutigi käesoleva eelnõuni. Eesti Keemiatööstuse Liit oli kaasatud tööstuse, ressursikasutuse ja ringmajanduse töögruppidesse. Töö käigus esitasime töögruppides senini tagasisideta jäänud ettepanekuid kliimaseaduse eesmärkide kohta.

Seetõttu saamegi esitada mõningad põhimõttelised märkused, eeldusel et KLS eelnõu koostamine läheb uuele ringile ja eelneb ka põhjalik, erapooletu ja usaldusväärne sotsiaalmajandusliku analüüs ja läbirääkimine huvigruppidega.

Sooviksime näha KLS-i kui raamseadust ning seda tervikpaketina. Hetkel eelnõu liigitub paljudesse teistesse seadustesse ja arengukavadesse, mis teeb seaduse kogumõju arusaamatuks. Vabariigi Valitsus ja Riigikogu on vastu võtnud ja kinnitanud mitmeid siduvaid kliimaeesmärke aastani 2050:

- 2019.a Euroopa Komisjonile esitatud teatise riikliku energia- ja kliimakava (REKK 2030) eesmärk on anda Eesti inimestele, ettevõtetele ning ka teistele liikmesriikidele võimalikult täpselt informatsiooni sellest, milliste meetmetega kavatseb Eesti riik saavutada Euroopa Liidus kokku lepitud energia- ning kliimapoliitikat puudutavad eesmärgid.
- 4. juuni 2020.a Vabariigi Valitsus kinnitas Eesti seisukohad Euroopa roheline kokkuleppe kohta.

- 28.01.2022 Euroopa Liidu asjade komisjon kinnitas „Eesmärk 55“ algatuste seisukohad
- 8. veebruaril 2023. aastal kiitis Riigikogu heaks „Kliimapoliitika põhialuste“ uuendamise, millega seati Eesti pikaajaliseks sihiks saavutada kliimanetraalsus aastaks 2050.

Käesolevast KLS eelnõust võib järeldada, et KLS eelnõu puhul on sisuliselt tegemist ainult KHG (CO₂-ekvivalent) vähendamise graafiku fikseerimisega seadusesse. Euroopa Liidule on KHG vähendamise plaan Eesti poolt esitatud, nüüd on vaja see riiklikult seadustada.

Seaduse eesmärk on KHG vähendamine, milles puuduvad majanduskasvu tagamise mehhanismid, erinevalt EL rohelise kasvu eesmärkidest. Kliimakindla majandusega puudub igasugune seos. Kliimaseadusi luuakse ja rakendatakse erinevates liikmesriikides EL eesmärkide täitmiseks, milles emissioonikaubandus (HKS) on keskne meede. HKS komponent ei ole vaid CO₂ hind, vaid ka küsimused, kuidas täiendavad sektorid liidetakse, kuidas piirimeede saab rakendatud jpm. Meie KLS eelnõu on need teemad jätnud käsitlemata, mis jätab mulje nagu Eesti ei asukski EL õigusruumis.

Ettepanek: Kliimaseaduse eelnõus tuleb käsitleda kehtivat EL õigust arvestades, et heitkoguste kauplemise süsteem (HKS) on keskne meede. Lisaks soovitakse HKS-i laiendada ja 2027. aastal liidetakse sinna kütuste tarbimine. Seetõttu on KLS täiendav kohustus sinna kuuluvatele ettevõtetele, mis eesmärgi saavutamiseks lisandväärtust ei anna. See halvendab ettevõtete konkurentsivõimet, pärsib majandust ja toob kaasa hinnatõusu. Heitkoguse piiramise ja vähendamise eesmärgid peavad olema kõigile üheselt mõistetavad ning väljendatud absoluutnumbrites.

KLS-l puudub igasugune arvestav ja erapooletu mõjuanalüüs nii riigi rahandusele kui ka maksumaksjale. Kui KHG enam ei emiteerita, siis riigil kaob heitmekaubanduse tulu. Eelnõust ei selgu, millistest allikatest tuleb tulevikus kliimaeesmärkide saavutamiseks vajaminev finantsvahendid ning hindamata on kogumaksumus ühiskonnale. Eelnõu ei käsitle, milline on avaliku ja erasektori võimekus nii suuri muutusi sellises mahus ja tempos ellu viia. Eelkõige arvestades vajaminevate erakordsete investeeringute mahtu. Eelnõus käsitletud arvutuskäigud ja mõjuanalüüsid on puudulikud. KLS sätestatud eesmärkide täitmiseks tuleb riigil 2040. aastaks investeerida 3 miljardit eurot ja erasektoril 11,4 miljardit eurot. Investeeringuskindlust jätkuvalt ei ole. Mille alusel eeldatakse, et erasektor on valmis Eestisse need 11,4 miljardit eurot investeerima, arvestades praegust keerulist geopoliitilist olukorda, ebakindlat majanduskliimat, milles maksukoormus kasvab, majandus ise on jätkuvalt languses ning lobbab bürokraatia? Eesti riik ei peaks sätestama seadustega ettevõtetele ja elanikele suuremaid kohustusi kui võimaldab riigi majanduslik olukord ja ettevõtete konkurentsivõime.

Kui tehnoloogiad kliimaeesmärkide saavutamiseks ei arene nii kiiresti, siis on vaja sõltumatut protsessi otsuste valideerimiseks, et saavutada tasakaal keskkonna, majanduse ja sotsiaalvaldkonna vahel. Seda me seadusest välja ei loe. KHG vähendamine ei ole vaid innovatsioonikeskne, vaid sageli nõuab investeeringuid juba olemasolevatesse efektiivsematesse tehnoloogiatesse. Meetmete puhul tuleb arvestada, et olemasolev tehnoloogia ongi täna üldjuhul parim tehnoloogia.

Seletuskiri toob ära spetsiifiliselt mõned tehnoloogiad, mida tuleb arendada ja kasutusele võtta. Näiteks on põhjendamata miks eelistatakse ja doteeritakse just näiteks meretuuleparke? Miks põlevkivi kaevandamisloa andmine elektritootmise kasutamiseks oleks

lubatav, kuid õlitootmiseks mitte? Miks üldse on sätestatud eelnõus keeld konkreetset toodet toota kui see vastab eelnõu eesmärgile. Eelnõu seletuskirjast võime lugeda, et „suureneb puhtaid tehnoloogiaid soodustades ning sihtturgude suundumusi jälgides Eesti ettevõtete konkurentsivõime“ Samas ei selgu, kuidas Eesti ettevõtete konkurentsivõimet hinnatakse ja kas üldse või mil määral seda eesmärkide seadmisel on arvestatud või arvestatakse?

Uute tehnoloogiate kättesaadavuse ja kasutuselevõtu võimekusega ei ole eelnõus arvestatud.

Põlevkivisektor (PÕ) on juba reguleeritud EL HKS süsteemiga ning ei saa nõustuda, et kavandatud Eesti KLS keelab põlevkivi tulevikus kütusteks väärindada. Eesti on küll eesmärgiks võtnud CO₂-heitmete vähendamise, kuid kuni fossiilsetel kütustel, s.h. põlevkiviõlil on laevakütusena turgu, st seni kuni alternatiive pole, ning PÕ saab hakata efektiivselt CO₂ püüdma, ei tohiks sektori tegutsemist piirata, kuna CO₂ ei tunne riigipiire. Samas seletuskirjast võib välja lugeda, et CO₂ püüdmist ja selle kasutamist nähakse ärivõimalusena. Siinkohas on arusaamatu, miks ei või seda teha põlevkiviõli tootmise puhul? Põlevkivi iseenesest ei ole probleem, probleemi defineerib CO₂, mille vähendamiseks on ellu kutsutud EL-i HKS. Sellega peab PÕ teema eelnõus piirduma. Kõik instrumendid põlevkivisektori väljasuretamiseks on EL-i HKS ja süsiniku piirimeetmes (CBAM) paigas. Primaarselt peaks riik muret tundma Ida-Virumaa sotsiaalmajandusliku hakkamasaamise ja riigi maksutulu kadumisega iga-aastaselt ca 150 miljoni euro ulatuses. Õiglase ülemineku toetusmeetmed 354 miljoni euroga on piisk meres, leevendamaks põlevkivitööstuse hääbumisega Ida-Virumaal tekkivaid probleeme.

KLS eelnõu seletuskirjas on väljatoodud, et põlevkivitööstuse keskkonnatasud moodustavad 70% kõikidest keskkonnatasudest. Samas on jäetud hindamata, millised mõjud kaasnevad tööstuse sulgemisega, st milliste vahenditega need saamata jäänud tulud asendatakse? Arvame jätkuvalt, et fookus peab olema kõigi kohalike ressursside väärindamisel mitte piiramisel. Kui suudame absoluuteesmärki KHG vähendamisel täita, siis ei peaks riik ressursikasutust keelama.

Majandust piiravat KLS ei tohiks nimetada konkurentsivõime tõstmise seaduseks. Tööstuste ootused Kliimaseadusele olid olemasolevate investeeringute kaitse ja tuleviku investeerimiseks. Tulemus on aga vastupidine. Tööstussektorile täiendavate kliimamuutuste leevendamise eesmärkide seadmine KLS-s ei ole põhjendatud. Samuti on KLS eelnõus leitud tahe seadusega sätestada ametnikele keskkonnaprobleemide lahendamiseks ja keskkonnalaadsete kasvuhoonegaaside piiramise õigused. Samuti sätestada kliima- ja keskkonnaprobleemidega võrreldes vastassuunaliste majandusmeetmete välja selgitamine ja nende kasutamise lõpetamine. KLS-s ei tohi sätestada olukorda, kus haldusorganid ja ametnikud hakkavad omaalgatuslikult välja mõtlema ja rakendama täiendavaid meetmeid kliimaprobleemide leevendamiseks.

KLS eelnõu ei sisalda plaanitatavate sammude suhestumist Eestile juba EL-is vastu võetud valdkondlikes eesmärkidesse. Eelnõuga tuleks seada eesmärgid ainult nendele allsektoritele, mis ei kuulu EL HKS-i, sest kliimaneutraalsuse eesmärk saavutatakse EL HKS-i kuuluvas süsteemis hoolimata siseriiklikust sekkumisest, tagades samal ajal võrdse kohtlemise ja konkurentsivõime EL ühisturul. Seetõttu tuleks välistada eelnõust siseriiklikud eesmärgid sektorites, mis kuuluvad EL HKS-i ja kus saavutatakse kliimaeesmärgid EL-i tasandil. Samuti puuduvad eelnõus riigi kasvuhoonegaaside heitkoguse sektorite vahelise jaotuskava kriteeriumid. Eesti peaks kliimaeesmärkide suhtes liikuma EL-iga samas tempos, mitte kiiremini. Eesti eesmärgid ei saa ega tohi olla rangemad, kui EL-is.

Kuna KLS-i eelnõu puhul on meie hinnangul tegemist mitte majandust elavdava vaid konkurentsivõimet pärssiva seaduse algatusega, siis eelnõu vajab oluliselt täiendamist nii eesmärkide, rakenduvate kohustuste kui ka mõjuanalüüside osas. Eelnõu seadusena jõustumine vähendab õigusselgust ja -kindlust. Soovitav on KLS-i eelnõu protsessi alustada uuesti koos huvigruppidega.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalset/

Hallar Meybaum
tegevdirektor